

**Міністерство охорони здоров'я України
Харківський національний медичний університет
Кафедра філософії та суспільних наук**

**«Проблема людини у воєнні та повоєнні часи:
філософський та медичний дискурси». До 100-
річчя з дня народження професора Володимира
Вікторовича Бобіна (1924–2024)**

*Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції,
м. Харків, 7 червня 2024 р.*

Харків 2025

університету. Серія філос.-політолог. студії. 2023. Випуск 49. С. 278–285.

2. Брусакова О.В. Екзистенційна безпека особистості в умовах війни. *Особистість, суспільство, війна: тези доп. учасників міжнар. психол. форуму* (м. Харків, 15 квіт. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 32–34.

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ РАЙМОНДА ТАЛІСА

Сенетий Дмитро Петрович, доктор філософських наук, доцент, доцент кафедри суспільних дисциплін (Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, м. Запоріжжя, Україна)

Раймонд Таліс – оригінальний сучасний британський філософ, який не належить до професійної академічної філософської спільноти (за професією – лікар-геронтолог та клінічний нейронауковець; з 2006 р. – на пенсії), але відзначився вагомими літературно-публіцистичними здобутками як філософ і культурний критик. Таліс є рідкісним випадком автора, який плідно працює на перетині аналітичної та континентальної філософських традицій XX-XXI століть, плідно поєднуючи інсайти від їх чільних представників і ведучи з ними філософську полеміку.

Центральними для творчості Таліса є два тісно взаємопов'язані тематичні напрямки – філософська антропологія та філософія свідомості. Можемо говорити про оригінальний філософсько-антропологічний проект Таліса, реалізацію якого можемо поділити на три етапи. Ранній етап представлений працями Таліса з філософії свідомості «The Explicit Animal. A Defence of Human Consciousness» (1991), «Psycho-Electronics» (1994, доповнена й перевидана у 2004 р. під назвою «Why the Mind is Not a Computer: A Pocket Lexicon of Neuromythology»), а також працею «A Conversation with Martin Heidegger» (2002). Другий етап – трилогія Таліса, видана у 2003–2004 рр. видавництвом «Edinburgh University Press», що складається з книг «The Hand» (2003), «I am» (2004) та «The Knowing Animal» (2004). Третій етап – подальший розвиток та деталізація ідей Таліса у таких працях як «The Kingdom of Infinite Space. A Fantastical Journey Around Your Head» (2008), «Michelangelo's finger: an exploration of everyday transcendence» (2010), «Aping Mankind. Neuromania, Darwinitis and the Misrepresentation of Humanity» (2011) та ін.

У працях з філософії свідомості (що включають зазначені книги та кілька статей) Таліс критикує матеріалістично-редукціоністські погляди на людську свідомість, особливо популярний сучасний підхід, втілений у філософії функціоналізму, згідно якої свідомість являє собою комп'ютерну програму (комплекс алгоритмів), що виконується на біологічному комп'ютері, яким нібито є мозок. Таліс показує, що популярність такого погляду ґрунтується на *нейроміфології*, яка є продуктом некоректного двозначного вживання таких

слів як «обчислення», «мова», «інформація», «пам'ять», «інструкції», «репрезентація» тощо. Такі слова у своєму початковому сенсі позначають людські феномени свідомого мислення та мовлення, але з виникненням та розвитком комп'ютерних технологій їх широко застосовують у цій царині у *метафоричному* сенсі. Проте цю метафоричність перестають помічати і ця мовна практика створює враження (яке дуже багатьма некритично приймається за чисту монету), що свідомість та комп'ютер роблять одне й те саме і є по суті одним і тим самим. Відбувається безпідставна антропоморфізація комп'ютерів та комп'ютеризація людини. Натомість, роз'яснення цієї мовної двозначності та її оманливості, яке Таліс здійснює у своєму словничку нейроміфології, допомагає зрозуміти, що з боку комп'ютерних технологій та людської свідомості за кожним із згаданих слів стоять принципово різні сенси.

У інших працях з філософії свідомості («The Explicit Animal», значна частина «Aping Mankind» та декілька статей), Таліс обґрунтовує думку про неадекватність усіх редукціоністсько-матеріалістичних теорій людської свідомості (її пояснення в еволюційних термінах, теорія тотожності ментальних станів із фізичними/фізіологічними станами мозку, функціоналізм, елімінативізм), а також висвітлює кардинальну відмінність людської свідомості від свідомості інших тварин, наголошуючи на таких відмітних рисах людської особи як «самість, свобода волі, колективний простір людського світу, відчуття, що ми ведемо наше життя радше ніж просто проживаємо його як організми» [9, р. 8].

У праці «A Conversation with Martin Heidegger» (2002) Таліс у формі уявної бесіди з Мартином Гайдеггером висвітлює внесок німецького філософа в розвиток нашого мислення про людське буття, обговорює найважливіші ідеї «Буття та часу» і, разом із тим, вказує на слабкий бік концепції Гайдеггера.

Трилогія 2003–2004 рр. являє собою систематичне дослідження природи та походження відмінностей між людиною та іншими тваринами, яке протистойть дегуманізуючим крайностям сцієнтизму та натуралістичних пояснень і водночас уникає теології та апеляції до надприродних сил.

У першій книзі, «The Hand», автор розкриває значення у цьому процесі еволюції людської руки. Він показує, як наявність сформованої руки глибоко змінила відношення людини до власного тіла та світу природи, сприяла виникненню самосвідомості та унікального для людини відчуття діяльності (agency). Що найважливіше, рука уможливила використання знарядь праці й виникнення складних символічних систем, що є передумовою виникнення й розвитку цивілізації.

Друга книга трилогії, «I Am», присвячена двом найважливішим аспектам, які роблять людське буття суттєво відмінним від буття самого лише організму, – самості (Я) та діяльності. Таліс вбачає їхнє джерело у «екзистенційній інтуїції» – відчутті власного індивідуального буття, що пов'язане з Декартовою певністю власного існування як мислячої істоти. Таліс обґрунтовує необхідність втіленості людської самості (Я) і досліджує складний комплекс

відносин між людськими самістю та тілом в термінах буття, використання, страждання, знання тощо. Важливо, що екзистенційна інтуїція представляє людину як джерело її дій (що лежить в основі поняття про свободу волі) і як спроможну впливати на хід подій.

У третій книзі, «The Knowing Animal», Таліс обґрунтовує унікальність феномену людського знання і його принципову відмінність від простої чуттєвості. Він критикує сучасні натуралістичні концепції знання, які не враховують центрального значення свідомості суб'єкта пізнання і намагаються звести знання до чуттєвого досвіду та процесів у нейромережі мозку. Натомість, Таліс обґрунтовує думку, що людське знання можливе лише остільки, оскільки людина є втіленим суб'єктом (втіленою самістю, Я), а не просто організмом.

Дослідження особливостей буття людини як втіленої самості розвивається й у подальших працях Таліса. Так, у книзі «The Kingdom of Infinite Space. A Fantastical Journey Around Your Head» (2008) Таліс поєднує біологічну науку та філософсько-феноменологічне дослідження величезного розмаїття процесів, які відбуваються в нашій голові переважно поза нашим контролем, та їх відношення до людської свідомості. У книзі «Michelangelo's finger: an exploration of everyday transcendence» (2010), що є у певному сенсі продовженням лінії дослідження, започаткованої у «The Hand», розкривається несподівано велике значення для формування властиво людського буття такої, здавалося б, дрібнички як вказівний палець.

Серед відносно пізніх філософсько-антропологічних праць Таліса найважливішою, напевно, є книга «Aping Mankind. Neuromania, Darwinitis and the Misrepresentation of Humanity» (2011). У ній автор піддає нищівній критиці поширені в сучасній філософській та науково-популярній літературі перебільшені претензії на пояснення усього людського буття (свідомості, поведінки, культури, суспільства) засобами нейронауки та/або еволюційної теорії. Він характеризує це як інтелектуальні хвороби сучасності, яким він дає назви «нейроманія» та «дарвінітіс». Таліс показує неадекватність спроб пояснення щоденної людської поведінки в еволюційно-дарвінівських та/або нейрологічних термінах. Він доводить, що в дійсності людське буття є незмірно цікавішим та складнішим, аніж воно представляється у викривленому дзеркалі біологізму.

В цілому, філософсько-антропологічна творчість Раймонда Таліса відзначається великим багатством ідей, оригінальністю бачення та глибиною аналізу. Його праці виразно висвітлюють важливі аспекти людського буття, на які ми зазвичай звертаємо мало уваги, спонукають до глибших роздумів і надають нові концептуальні засоби для філософського самопізнання.

Список використаних джерел

1. Tallis R. The Explicit Animal. A Defence of Human Consciousness. Palgrave, 1991. 313 p.

2. Tallis R. Why the Mind is Not a Computer: A Pocket Lexicon of Neuromythology. Imprint academic, 2004. 98 p.
3. Tallis R. A Conversation with Martin Heidegger. Palgrave, 2002. 244 p.
4. Tallis R. The Hand. Edinburgh University Press, 2003. 368 p.
5. Tallis R. I am. Edinburgh University Press, 2004. 320 p.
6. Tallis R. The Knowing Animal. Edinburgh University Press, 2004. 336 p.
7. Tallis R. The Kingdom of Infinite Space. A Fantastical Journey Around Your Head. Atlantic Books, 2008. 344 p.
8. Tallis R. Michelangelo's finger: an exploration of everyday transcendence. Grove Atlantic, 2010. 166 p.
9. Tallis R. Aping Mankind. Neuromania, Darwinitis and the Misrepresentation of Humanity. Acumen Publishing, 2011. 400 p.

PATIENT-CENTERED PALLIATIVE AND HOSPICE CARE IN THE CONTEXT OF SYSTEMIC-ECOLOGICAL THEORY AND «LIFE MODEL OF SOCIAL WORK PRACTICE»

Volf Olexander O., PhD, Master in Social work, Assistant of the Department of palliative and hospice care, Shupyk National healthcare university of Ukraine, All-Ukrainian charity organization «Association of palliative and hospice care» (Kyiv, Ukraine)

The number of elderly and individuals with severe, incurable illnesses in Ukraine remains high. In the conditions of martial law, mortality statistics in our country for 2023 and 2024 remain undisclosed. However, available data also indicate general trends. For instance, in 2017, the total number of deaths was 583,600, and in 2021, already taking into account the consequences of the Covid-19 Coronavirus, 714,263 individuals [4]. The number of deaths from new formations in 2019 was 61,289 [1], in 2021, 53,012 [2], and in 2022, 42,660 (excluding temporarily occupied territories) [3]. Palliative and hospice care can be provided to these individuals. Palliative approach is based on the complex support of patient and the family, aiming that the patient will live as actively as possible until death [7]. This type of assistance may be provided not only within the healthcare and medical sphere but also generates interest in related fields such as social work, psychology, political science, economics, and others.

Due to the high social relevance of this topic, it is important to study modern theories and approaches that directly affect the development of care for seriously ill people.

Philosophical, medical-philosophical and theoretical aspects of the palliative and hospice approach have been studied rather poorly. Among the scientists who approached the disclosure of the philosophical justification of the principles of palliative and hospice care, it is possible to mention Ukrainian researchers V.P.

Зміст

Contents

Програма міжнародної науково-практичної конференції / Program of the international scientific and practical conference	5
Пленарні та секційні доповіді / Plenary and sectional reports	24
М'ясоєдов В. В. <i>Проблема людини у воєнні та повоєнні часи. Вітальне слово</i>	24
Асмут Х. <i>Людина як подвійна істота</i>	25
Перцева Ж. М. <i>Гуманізм у викладацькій та науковій діяльності представників лікарської династії Бобіних</i>	28
Ольховський В. О. <i>Слово про вчителя: професор В. В. Бобін в когорті славної Харківської анатомічної школи</i>	34
Piccolo P. <i>War is always sitting on every chair / Війна завжди сидить відразу на всіх стільцях: War, trauma, love and poetry in the writings of Iya Kiva</i>	36
Держко І. З., Швед О. П. <i>Людина в історико-філософському контексті</i>	41
Stegenga J. <i>Proportionality in the fog of war</i>	45
Бойко А. І. <i>Огляд проблем сучасної філософії гендеру</i>	45
Утюж І. Г. <i>Ментальне здоров'я – ідеологічна стратегема збереження української нації</i>	47
First section / Перша секція	50
Бобіна І. В. <i>Професор Володимир Вікторович Бобін. До сторіччя з дня народження</i>	50
Красіков М. М. <i>Володимир Павлович Бобін: життя, смерть, посмертя</i>	51
Опарін О. А. <i>Проблема дитинства та середньовічна медицина</i>	58
Ohniev V. A., Miakina O. V., Martynenko N. M. <i>V. P. Bobin is the founder of physicians' dynasty</i>	61
Троценко О. В., Рихлік С. В., Панасенко В. О. <i>Антропологічний вимір діяльності професора Віктора Бобіна в контексті розвитку радянської етнографії та археології у 50–60-х рр. ХХ ст.</i>	65
Пивоваров О. В. <i>Вивчення анатомії людини у підготовці здобувачів вищої освіти з фаху внутрішньої медицини. До 100-річчя з дня народження професора Бобіна Володимира Вікторовича</i>	69
Самосудова Л. В., Рихлік С. В., Панасенко В. О. <i>Євген Якович Панков – видатний морфолог, педагог, вихователь й дослідник. Історико-філософські нарис</i>	71
Крайня О. Є. <i>Внесок Володимира Павловича Бобіна (1858-1925) в розвиток вітчизняної медицини</i>	73
Гура Д. М. <i>Роль Володимира Вікторовича Бобіна у розвитку медичної науки: ключові досягнення та відкриття</i>	75
Second section / Друга секція	78
Куцепал С. В. <i>Когнітивна стійкість особистості в реаліях військового часу</i>	78
Сепетий Д. П. <i>Філософська антропологія Раймонда Таліса</i>	80